

KÜRESEL İKLİM KRİZİNİN SOSYAL BOYUTU VE SOSYAL POLİTİKA ÖNLEMLERİ

THE SOCIAL DIMENSION OF THE GLOBAL CLIMATE CRISIS AND SOCIAL POLICY MEASURES

Öğr. Gör. Belemir ŞENGÜL¹

Gökhan MURAT²

ÖZ

Sanayileşme süreciyle birlikte değişen üretim anlayışı paralelinde artan fosil yakıt kullanımı iklim değişikliklerine neden olmuş, çevreye zarar vermiş, doğal kaynak stokunu azaltmış, doğada yaşayan canlı türlerinin yok olmasına ve çeşitli iklimsel olaylara bağlı olarak insanların yaşamlarını kaybetmelerine sebep olmuştur. Antropojenik (insan kaynaklı) iklim değişikliğine bağlı olarak gelişen iklim krizi, dünya üzerinde yaşayan her türlü canlı varlığın ve insanların yaşamsal faaliyetleri üzerinde önemli bir tehdit unsuru oluşturmaktadır. Söz konusu bu iklim krizi tehdidi ise ülkeler ve toplumsal gruplar üzerinde farklı etkiler yaratmaktadır. İklim krizinin ortaya çıkmasında en az payı olan ülkeler ve toplumsal gruplar süreçten orantısız bir biçimde daha çok etkilenmekte, yaşanan iklim felaketleri neticesinde her yıl milyonlarca insan göç etmekte, işsiz kalmakta, yoksullaşmakta ve sosyal koruma eksikliği nedeniyle şiddetlenen birtakım sorunlarla başa çıkmak zorunda kalmaktadır. Bu çalışma kapsamında iklim krizinin sebep olduğu olumsuzların öznesi konumunda olan insan faktöründen hareketle iklim krizinin sosyal boyutuna odaklanılmaktadır. Bu noktada çalışmanın amacı iklim krizinin sosyal boyutu bağlamında seçilmiş sosyal eşitsizlik, sosyal koruma ve göç olgusu üzerinden iklim krizi etkilerini değerlendirmek ve uygun sosyal politika önerileri geliştirmektir.

Anahtar Kelimeler: İklim Krizi, Sosyal Eşitsizlik, Sosyal Koruma, Göç.

JEL Sınıflandırma Kodları: D63, O15, S54, S58.

ABSTRACT

The use of fossil fuels, which increased in parallel with the changing production understanding with the industrialization process, caused climatic changes, damaged the environment, reduced the stock of natural resources, caused to the extinction of living species living in nature and caused people to lose their lives due to various climatic events. The climate crisis, which develops due to anthropogenic (human-induced) climate change, poses an important threat to the vital activities of all living creatures and people on earth. This climate crisis threat creates different effects on countries and social groups. Countries and social groups that have the least share in the emergence of the climate crisis are disproportionately affected by the process, and as a result of climate disasters, millions of people migrate every year, become unemployed, become poor, and have to deal with some problems that are exacerbated by the lack of social protection. Within the scope of the study, the social dimension of the climate crisis is focused on, starting from the human factor, which is the subject of the negative effects caused by the climate crisis. At this point, the aim of the study is to evaluate the effects of the climate crisis and to develop appropriate social policy recommendations through the social inequality, social protection and migration phenomenon selected in the context of the social dimension of the climate crisis.

Keywords: Climate Crisis, Social Inequality, Social Protection, Migration.

JEL Classification Codes: D63, O15, S54, S58.

¹ Kırklareli Üniversitesi, Lüleburgaz Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, belemirsengul@klu.edu.tr

² İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, gokhan.murat@ogr.iu.edu.tr

EXTENDED SUMMARY

Purpose and Scope:

Increasing use of fossil fuels due to industrialization movements, sudden and excessive precipitation, melting of glaciers, rising sea level, seasonal changes, global warming, drought, desertification, etc. events are key indicators of climate change. Such climatic events adversely affect agricultural production and efficiency, fishing activities, accessible clean water and food security, livable areas and naturally the ecosystem. The global climate crisis, which has been increasingly on the agenda due to global climate change, is an anthropogenic danger factor that significantly affects all living things on earth. Within the scope of the study, the social dimension of the global climate crisis is focused on, starting from the human factor, which is the most important subject of climate change. In the social dimension perspective, the phenomena of “social inequality, social protection and migration” are discussed. From this point of view, the aim of the study is to evaluate the social effects of the global climate crisis with a unique perspective on the above-mentioned phenomena and to present inclusive and sustainable social policy recommendations in order to combat the negative effects of the global climate crisis.

Design/methodology/approach:

This article is a review study. Focusing on the social dimension of the global climate crisis, domestic and foreign literature is searched. The global climate crisis and its social effects are evaluated within the framework of research/review articles, academic studies, books, news, the reports prepared by international organizations and especially the “Just Transition Policies, Paris Climate Agreement and Green New Deal”. In the study, by limiting the social effects of the global climate crisis in the context of “social inequality, social protection and migration”, appropriate social policy proposals are developed in order to minimize the negative effects of the global climate crisis.

Findings:

In addition to the environmental damage it has created, the global climate crisis also causes serious and irreversible economic and social damages. Loss of livelihoods, unemployment, lack of clean water and food, problems arising from issues such as electricity and sanitation due to the deterioration of the infrastructure, problems in accessing basic services such as education and health services exacerbate widespread poverty around the world. Looking at the world, it is seen that the countries and groups that are least responsible for carbon emission that cause climate change (the poor, disadvantaged groups, etc.) are more disproportionately affected by the negative effects of the process. This situation causes social injustice due to social inequality. In addition, the climate crisis negatively affects food and water security, and sudden and extreme weather events increase death rates and diseases. Losses due to these disasters create significant traumatic effects. In addition, the lack of social protection causes unemployment, illness, work accident, disability, death, old age, etc., caused by the climate crisis. exacerbates the risks. Finally, the decrease in the living population in the ecosystem due to climate change, inefficient agricultural lands, desertification etc. environmental factors create difficulties in accessing basic materials such as food and clean water, cause malnutrition and famine, greatly shrink people's living spaces, and people are forced to migrate for a short or long term in order to survive.

Conclusion and Discussion:

At the point reached today, anthropogenic climate change is an important element of danger that concerns and affects every part of the world. In addition, if necessary measures are not taken to ensure a fair and sustainable world for future generations, the global climate crisis would continue to be a dangerous factor in the coming years and cause irreversible damage. Therefore, the global climate crisis is a political, social, economic and ecological danger that needs urgent intervention. If no intervention is made; nature would be destroyed, natural resources would be destroyed, living beings and people's safety would be endangered, political stability would deteriorate, the economy would deteriorate, unemployment, inequality and injustice would increase, poverty would deepen and spread, people would have to be displaced, and social and communal unrest would increase. As can be seen, the main actor who would be affected by the foreseen negativities is the human. Therefore, in the solution of the aforementioned problems (unemployment, poverty, inequality, injustice, lack of social protection, migration, etc.) viable and sustainable rights-based social policy measures should be established based on social dialogue and international cooperation, based on human rights. Finally, a different social dimension of the global climate crisis can be dealt with in depth in future studies that are planned to be conducted on the subject, or another dimension can be gained by considering the issue from a different perspective with a multidisciplinary approach.

1. GİRİŞ

18. yüzyılda Sanayi Devrimi süreciyle birlikte önemli ölçüde sanayileşme hareketlerine bağlı olarak fosil yakıt kullanımının artması, yaşam alanlarının kırsal kesimlerden şehirlere kayması sonucu ön plana çıkan kentleşme, orman alanlarının tahribi ve yanlış toprak kullanımı vb. birtakım eylemler neticesinde gündeme gelen ve günümüzde geldiğimiz noktada ise küresel bir boyuta ulaşmış olan “küresel iklim krizi” antropojenik bir tehlike olarak karşımıza çıkmaktadır. Artan sıcaklık ve yağışlar, aşırı hava olayları, küresel ısınma, kuraklık, orman yangınları, sera gazı ve karbondioksit seviyelerinin artması, buzulların erimesi, deniz seviyelerinin yükselmesi, mevsim değişiklikleri vb. iklim krizinin mevcut göstergeleri arasında yer almaktadır. Bu tarz iklim ile ilişkili olaylar tarımsal üretimi ve etkinliği, balıkçılık faaliyetlerini, temiz su ve gıda güvenliğini, yaşanabilir alanları olumsuz yönde etkilemektedir.

İklim değişikliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkan iklim krizi, yaratmış olduğu çevresel tahribatın yanı sıra gerek ekonomik gerekse sosyal açıdan ciddi ve geri dönüşmez hasarlara neden olabilmektedir. Sosyal açıdan ele alındığında öncelikle az gelişmiş ülkeler, yoksullar ve dezavantajlı gruplar iklim değişikliğine sebep olan karbon emisyonlarından neredeyse en az sorumlu olan kesim olmasına rağmen yaşamlarını tehdit eden birçok tehlike ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu noktadan hareketle, en az sorumlu olanların süreçten en fazla etkilenmesi sosyal eşitsizlik kaynaklı sosyal adaletsizliğe neden olmaktadır. Bunun yanı sıra iklim krizinin yaratmış olduğu tehlikeler, dezavantajlı grupları sosyal koruma açısından oldukça savunmasız hale getirmektedir. Ayrıca milyonlarca insan yaşanan iklim felaketlerine bağlı olarak göç etmek zorunda kalmaktadır. İklim değişikliğine bağlı gerçekleşen olaylardan önemli ölçüde etkilenen grup insanlar olmaktadır. Bundan dolayı, söz konusu sorunların çözümünde insan faktörüne odaklanan hak temelli sosyal politika önlemleri ön plana çıkmaktadır.

Küresel iklim krizinin sosyal boyutuna dair seçilmiş bazı problem başlıklarına odaklanan bu çalışma, söz konusu problemlerin çözümüne yönelik olarak sosyal politika önerileri sunmaktadır. Bu kapsamda çalışmada ilk olarak küresel iklim krizinin tanımlanmasından, nedenlerinden ve yaratmış olduğu sosyal etkilerden bahsedilmektedir. İkinci olarak küresel iklim krizinin sosyal boyutu bağlamında “sosyal eşitsizlik, sosyal koruma ve göç” olguları ele alınmaktadır. Üçüncü olarak küresel iklim krizinin sosyal boyutu perspektifinde ele alınan sosyal politika önlemleri “Adil Geçiş Politikaları, Paris İklim Anlaşması ve Yeşil Yeni Mutabakat” çerçevesinde değerlendirilmektedir. Son olarak ise spesifik bir biçimde sosyal eşitsizlik, sosyal koruma ve göç olgusuna ilişkin sosyal politika önerileri sunulmaktadır.

2. KÜRESEL İKLİM KRİZİ, NEDENLERİ VE SOSYAL ETKİLERİ

İklim değişikliği kavramı, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’nde (United Nations, 1992, s. 3), “karşılaştırılabilir zaman dilimlerinde gözlemlenen doğal iklim değişikliğine ek olarak, doğrudan veya dolaylı olarak insan faaliyetlerinin atmosfer bileşimini etkilemesi neticesinde iklimde meydana gelen değişiklik” şeklinde tanımlanmaktadır. İklim değişikliği önemli ölçüde elektrik, endüstri ve ulaşım için fosil yakıtların yakılmasıyla üretilen, başta karbondioksit olmak üzere, artan atmosferik sera gazı seviyelerinden kaynaklanmaktadır (The Climate Reality Project, 2019).

Fosil yakıtlara olan bağımlılıktan dolayı ortaya çıkan insan kaynaklı emisyonlar dünyaya zarar vermektedir. Fosil yakıt kullanımı önemli ölçüde küresel ısınmayı etkilemektedir. 2019 yılında sera gazı emisyonlarının %79’u enerji, sanayi, ulaşım ve binalardan; %22’si ise tarım, ormancılık vd. arazi kullanımdan kaynaklanmaktadır. İnsan faaliyetleri neticesinde küresel yüzey sıcaklığı 2011-2020 yılları arasında endüstriyel sıcaklıkların 1.1°C üzerine çıkmıştır. Küresel yüzey sıcaklığı 1970’ten itibaren, son 2000 yıldaki diğer 50 yıllık dönemlere kıyasla daha hızlı artmıştır. 2019 yılında atmosferik CO2 konsantrasyonları 2 milyon yıldır hiç olmadığı kadar yükselirken, metan ve azot oksit konsantrasyonları ise 800.000 yıldır hiç olmadığı kadar yükselmiştir (IPCC, 2023).

Küresel sıcaklığın artması, buzulların erimesi, deniz seviyesinin yükselmesi, karbondioksit miktarının artması, fırtına, yağış, sel vb. meteorolojik olayların şiddetlenmesi, mevsimlerde yaşanan değişiklikler, bitki ve hayvan nüfuslarının azalması, su kaynaklarının azalması temel iklim değişikliği göstergeleri arasında gösterilmektedir (Demircan, 2022). İklim değişikliği, sadece ekstrem doğa olaylarının (sel, kasırga, orman yangınları, sıcak hava dalgaları vb.) sıklığında ve şiddetinde bir artışa neden olmakla kalmaz bunun yanı sıra daha uzun süreli değişikliklere de (yükselen deniz seviyeleri, kuraklıklar, ekinlerin büyüme mevsimlerinin değişmesi vb.) neden olarak bölgeleri yaşanmaz hale getirmektedir. Söz konusu değişiklikler gıda güvenliğini, suyun varlığını, sağlık

koşullarını, barınma güvenliğini, tarımsal üretkenliği ve doğal ekosistemleri derinden etkilemektedir (Sanson vd., 2019, s. 201).

İklim değişikliğinin sebep olduğu sorunlar ve dünya çapında yaratmış olduğu tehditler küresel anlamda yaşanabilecek iklim krizi tartışmalarını da beraberinde getirmektedir. Küresel ısınma kaynaklı yaşanan doğal felaketlerin neden olduğu iklim değişikliklerinin önemini ve aciliyetini vurgulamak amacıyla aktivist iklim krizi söylemi ile mevcut tehlikenin farkındalığını sağlamak ve görünürlüğünü artırmak istenmektedir. Oxford Languages (2019) tarafından “climate emergency” şeklinde ifade edilen iklim krizi kavramı ise, “iklim değişikliğini azaltmak veya durdurmak ve bundan kaynaklanan potansiyel geri döndürülmez çevresel zararı önlemek için acil eylemin gerekli olduğu durum” şeklinde tanımlanmaktadır.

İklim krizi, yalnızca çevresel ya da doğal koşullardan ötürü meydana gelen iklimsel bir değişiklik değil; bunun yanı sıra ekonomik, toplumsal, küresel, siyasal ve sosyal bir fenomendir. İklim krizinin neden olduğu olumsuz etkiler sosyal kayıplara neden olmaktadır. Geçim kaynaklarının kaybedilmesi, işsizlik, temiz su ve gıda yetersizliği, alt yapının bozulması nedeniyle elektrik, sanitasyon vb. konularda ortaya çıkan problemler, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi temel hizmetlere erişim konusunda yaşanan sorunlar dünya çapında yaygın olan yoksulluğu daha fazla artırmaktadır. Sonuç olarak yoksul insanlar iklim krizi kaynaklı ortaya çıkan sorunlardan daha çok etkilenmektedir. World Bank (2016, s. 12), verilerine göre 2030’a kadar 35 ila 122 milyon insan iklim değişikliği sebebiyle yoksullaşacaktır.

İklim krizinin yaşanmasında en az sorumluluğa sahip olan ülkelerin ve grupların, iklim krizinin olası olumsuz sonuçlarından daha çok etkilenmesi eşitsizliği ve iklim adaletsizliğini beraberinde getirmektedir. Yaklaşık 3,5 milyar insan iklim değişikliğine karşı önemli ölçüde yüksek derecede kırılgan bölgelerde yaşamaktadır. Yüksek derecede kırılgan bölgelerde yaşayan bu insanların 2010-2020 dönemi içerisinde sel, kuraklık ve fırtına nedeniyle yaşamlarını yitirme olasılığı, çok düşük kırılganlığa sahip bölgede yaşayan insanlara kıyasla 15 kat daha fazladır (IPCC, 2023). Gelişmekte olan ülkeler iklim krizinin yaratmış olduğu tehlikelerin yıkıcı etkilerine karşı daha savunmasız oldukları ve başa çıkma kapasiteleri de daha düşük olduğu için iklim değişikliğinden özellikle etkilenmektedir. German Watch (2021) tarafından yayımlanan “Küresel İklim Risk İndeksi Raporu’na” göre ani ve aşırı hava olaylarından etkilenen on ülkeden dokuzu orta ve düşük gelirli (Mozambik, Zimbabve, Bahamalar, Malavi, Afganistan, Hindistan, Güney Sudan, Nijer, Bolivya) ülkelerdir. Bu durum iklim krizinden sorumlu olma ve yaratmış olduğu sorunların etkisine maruz kalma açısından ciddi eşitsizlikleri ve adaletsizlikleri ön plana çıkarmaktadır.

İklim krizi gıda güvenliğini olumsuz etkilemekte, su güvenliğini tehdit etmekte, ani ve aşırı hava olayları ölüm oranlarını ve hastalıklarını artırmaktadır. Artan iklimsel felaketler, geçim kaynaklarının kaybı, işsizlik, yoksulluk, göç, kültürel kayıplar vb. durumlar bireyler üzerinde travmatik etkiler yaratmakta ve ruh sağlığı sorunlarına yol açmaktadır. Örneğin, her yıl Filipinler’i önemli ölçüde etkileyen yaklaşık 20 tayfun milyonlarca insanı ve geçim kaynaklarını etkilemektedir. 2013 yılında Haiyan Tayfun’u gerçekleştirdiğinde 7000 kişi hayatını kaybetmiş, 5,9 milyon kişinin ise geçim kaynakları olumsuz etkilenmiştir. İklim krizinin yaratmış olduğu bu olumsuz etkiler; işsizlik, hastalık, iş kazası, sakatlık, ölüm ve yaşlılık gibi yaşam döngüsü risklerini daha da şiddetlendirmekte ve bu noktada sosyal korumanın önemi ön plana çıkmaktadır (ILO, 2019).

İklim krizinin bir başka sosyal etkisi ise göç ile ilişkilidir. İklim değişikliği gıda güvencesizliğine, su yetersizliğine, yetersiz beslenmeye ve kıtlığa neden olmakta, önemli ölçüde yaşam alanını daraltmakta ve insanlar temel yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmek için göç etmek zorunda kalmaktadır (Güler, 2022, s. 139). Örneğin; Afrika, Asya, Kuzey- Güney ve Orta Amerika’da yaşayan insanlar aşırı sıcaklıklara bağlı olarak göç etmekte, Karayipler ve Güney Pasifik’te yer alan küçük ada devletleri ise iklim krizinden orantısız bir şekilde negatif etkilenmektedir (IPCC, 2023).

2.1. Küresel İklim Krizi ve Sosyal Eşitsizlik

İklim değişikliği literatüründe genel olarak eşitsizlik kavramı; iklim değişikliğinin maliyetlerinin ve iklim değişikliği programlarının faydalarının dünya genelinde eşitsiz dağılımına atıfta bulunarak açıklanabilir. Aslında bakıldığında yerli halklar gibi en fakir ve ihmal edilmiş nüfus grupları geçmişte sera gazı emisyonlarından en az sorumlu, iklim değişikliğine karşı en az savunmasız buna karşılık artan sıcaklıklara ve aşırı iklim olaylarına uyum sağlamak için en az kaynağa sahip olanlardır (Markkanen ve Öfke-Kraavi, 2019). Bu açıdan bakıldığında bahsedilen eşitsizliklerden dolayı iklim değişikliğinin sosyal adalet boyutu da ön plana çıkmaktadır. Bu çerçevede ise iklim adaletsizliği kavramı sıklıkla tartışılmaktadır. Genel olarak iklim adaletsizliği, iklim değişikliklerinin

sebebi olduğu olumsuz etkilerin ülke ve nüfus grupları arasında farklı şiddette hissedilmesi şeklinde ifade edilmektedir (Leach, 2021).

İklim değişikliği sosyal eşitsizlikle iç içe geçmiş durumdadır. İklim değişikliği bağlamında sosyal eşitsizlik üç farklı düzeyde ele alınmaktadır. İlk olarak, nesiller arası düzeyde iklim eylemini geciktirmek, zarar yükünü gelecek nesillere aktaracaktır. İkinci olarak, bölgeler arası düzeyde gelişmiş ülkeler sera gazı emisyonlarını azaltabilirken, gelişmekte olan ülkeler yalnızca uyum sağlayabilmektedir. Ekonomik gelişme ile iklim değişikliğinin zararlı etkilerine maruz kalma arasında negatif bir ilişki vardır. Ekonomik gelişme düzeyi yükseldikçe iklim değişikliğinin zararlı etkilerine maruz kalma olasılığı düşecektir. Son olarak bölge içi düzeyde ise savunmasız/ yoksul olarak adlandırılacak alt gelir hane grupları iklimsel zararlardan orantısız etkilenecektir (Semet, 2023).

Sosyal, ekonomik ve coğrafi açıdan dezavantajlı (cinsiyet, yaş, ırk, sınıf, kast, yerlilik ve engelliğe dayalı ayrımcılığa maruz kalanlar dahil olmak üzere) ve ihmal edilmiş insanlar iklim değişikliğinden orantısız bir biçimde negatif yönde etkilenmektedir. Eşitsizlik iklim değişikliği kapsamında dezavantajlı grupların konumunu üç ana yoldan kötüleştirmektedir (Şekil 1). İlk olarak, eşitsizlik dezavantajlı grupların iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine maruz kalma riskini artırmaktadır. İkinci olarak, eşitsizlik dezavantajlı grupların iklim tehlikelerinin neden olduğu zarara karşı duyarlılığını artırmaktadır. Üçüncü olarak ise dezavantajlı grupların maruz kaldıkları zararlara başa çıkma kapasitesini ve bu zararlardan kurtulma konusundaki yeteneklerini azaltmaktadır. Sonuç olarak iklim değişikliği tehlikeleri var olan eşitsizliği ağırlaştırmakta bu durum ise gelecek projeksiyonda daha fazla eşitsizliğe neden olarak kısır bir döngü yaratmaktadır (Islam ve Winkel, 2017).

Şekil 1. Eşitsizliğin Dezavantajlı Gruplar Üzerindeki Üç Etkisi

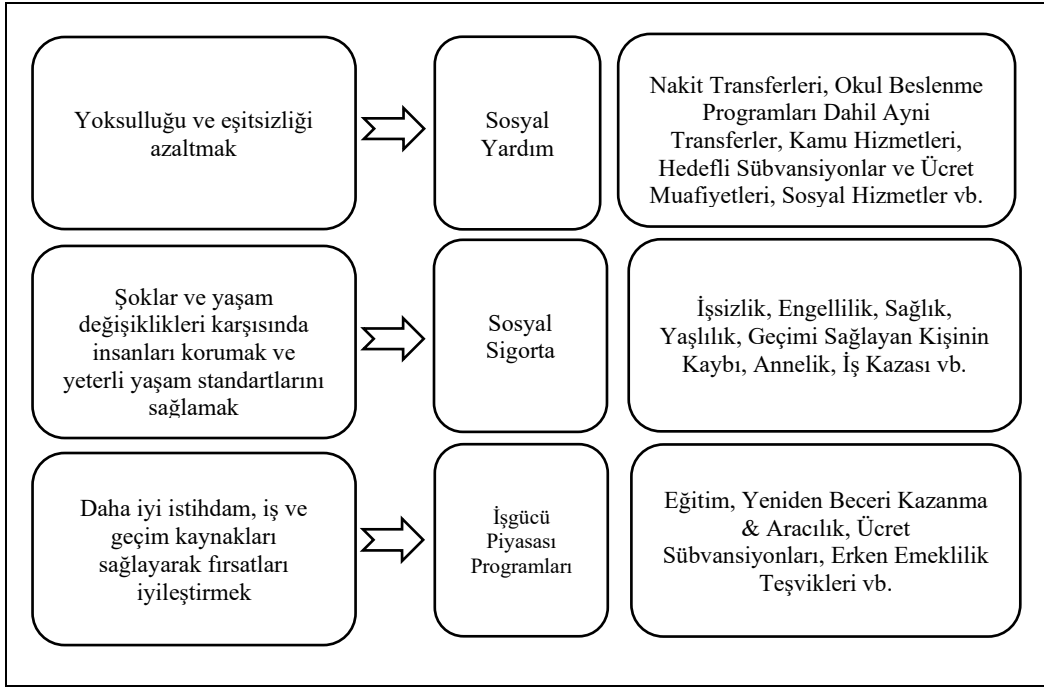
Kaynak: (Islam ve Winkel, 2017, s. 25).

Son olarak yoksul bireyler yeterli su ve gıda maddesine erişmekte sorun yaşarken buna ilaveten iklim krizi sebebiyle ortaya çıkan kuraklık, kıtlık, artan gıda fiyatlarından da orantısız olarak daha fazla etkilenmektedirler. Yoksulluk sınırının altında yaşayan bireyler, iklim değişikliğinin getirmiş olduğu olumsuz koşullardan dolayı hayatlarını devam ettirebilecek temel gıda maddelerine ulaşmakta zorluk çekmektedir (Yavuz, 2022, s. 31). Bundan dolayı iklimsel problemler yoksul bireylerin içinde bulunduğu sefaletin boyutunu artırırken artan yoksulluk bireyleri gelecekte yaşanabilecek bir başka iklim felaketine karşı da korunmasız ve savunmasız hale getirmektedir. Bu şekilde iklime bağlı yaşanan yoksulluk kısır döngüsü sosyal eşitsizliğin boyutunu derinleştirmektedir.

2.2. Küresel İklim Krizi ve Sosyal Koruma

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün çalışmalarında sosyal koruma, bireylerin temel yaşam standartlarını tehdit eden beklenmedik durumlardan korumayı amaçlayan bir dizi kamu kurumu, norm ve programla ilişkilendirilmektedir (Barrientos, 2011, s. 240). Sosyal koruma, hükümetler ve uluslararası kuruluşlar tarafından sosyo-ekonomik sorunlar ile mücadele etmede önemli bir araç olarak kabul edilmektedir. Sosyal korumaya ilişkin politika ve programların başlıca üç temel hedefi vardır (Şekil 2). Sosyal korumanın ilk hedefi yoksulluğu ve eşitsizliği azaltmak; ikinci hedefi şoklar ve yaşam değişiklikleri karşısında insanları korumak ve yeterli yaşam standartlarını sağlamaktır. Üçüncü hedefi ise daha iyi istihdam, iş ve geçim kaynakları sağlayarak fırsatları iyileştirmektir (Costella vd., 2021, s. 12).

Şekil 2. Sosyal Koruma Hedefleri ve Araçları

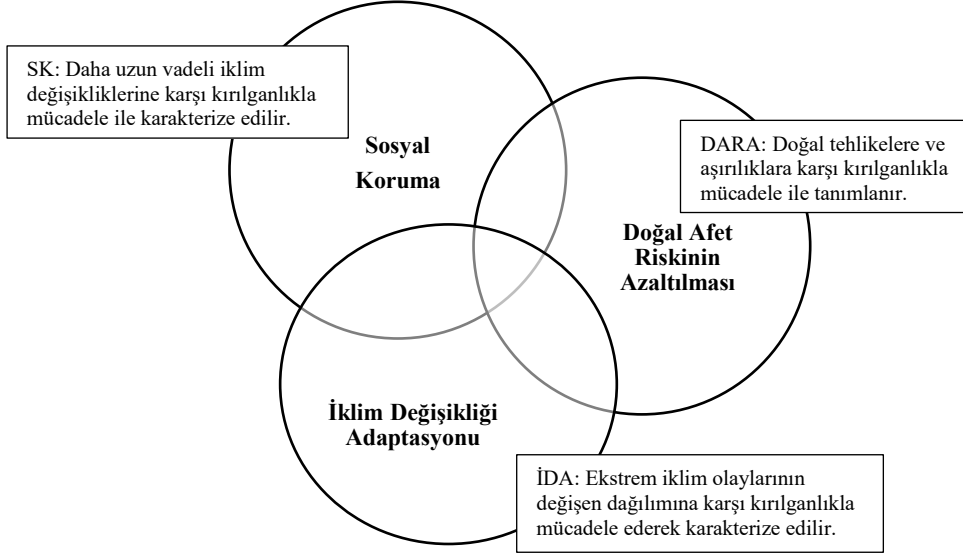

Kaynak: (Costella vd., 2021, s. 12).

İklim değişikliği, insanlık ve dünya için en büyük varoluşsal tehditlerden birisidir. Çevresel olaylara bağlı olarak iklim değişikliğinin yıkıcı sonuçları hane halkı gelirini, işlerini ve insan sağlığını olumsuz etkilemekte, ölüme sebebiyet verebilmekte, göçe neden olabilmekte, gıda güvenliğini etkileyebilmekte, işletmelere zarar verebilmekte, varlıkları ve temel altyapıyı yok edebilmektedir. İklim değişikliğinin fiziksel etkileri; işsizlik, hastalık, iş kazası, sakatlık, ölüm ve iklim değişikliğine bağlı iş ve geçim kaynakları kaybından kaynaklanan gelir azalması/ kesilmesi riskini artırabilir. Bundan dolayı sosyal koruma, iklim değişikliğinin bireyler üzerindeki olumsuz etkilerini telafi etmeye yönelik düzenlemelerin merkezinde yer almalı ve risklere karşı koruma sağlamalıdır (ILO, 2021).

İklim değişikliği paralelinde sosyal korumanın temel fonksiyonlarını tanımlamaya yönelik olarak “Uyarlanabilir Sosyal Koruma” (Şekil 3) yaklaşımından bahsedilmektedir (Tenzing, 2020, s. 8). Bu yaklaşım, küresel iklim şoklarının ve değişimlerinin negatif etkilerini azaltmaya yöneliktir. Uyarlanabilir Sosyal Koruma; sosyal koruma, doğal afet risk yönetimi ve iklim değişikliği adaptasyonunu birleştirmeyi içermektedir. Yaklaşımın temel amacı, hem iklime bağlı riskleri sosyal koruma programlarına entegre etmek hem de iklimle ilişkili olumsuz etkilerin yönetilmesini sağlamaktır (Şenkal, 2022, s. 42).

Şekil 3. Uyarlanabilir Sosyal Korumanın Temel Çerçevesi

Kaynak: (Tenzing, 2020, s. 8).

Sosyal koruma, iklim değişikliğinden kaynaklanan risklerin yönetilmesinde son derece önemli bir araçtır. İklim değişikliği riskine karşı alınabilecek sosyal koruma önlemlerinin başlıca etkileri şu şekilde sıralanabilir (Costella vd., 2021, s. 17-21):

- Gelirleri ve gıda tüketimini artırarak yoksulluğu ve şoklara karşı kırılganlığı azaltır.
- Bireysel şokların ve stres faktörlerinin etkilerine yanıt verir.
- Sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere erişimi iyileştirerek insani gelişmeyi destekler.
- Doğal kaynakların ve fiziksel çevrenin yönetimine katkıda bulunarak afet riskini azaltır.
- İstihdamın, gelir ve geçim fırsatlarının iyileştirilmesine katkıda bulunur.
- İklim değişikliğinin neden olduğu kayıpların tazminini sağlamaya yönelik müdahale önlemleri içerir.
- İklim değişikliğini etkileyen olumlu davranışları ve faaliyetleri destekler.
- Savunmasız grupları güçlendirmeye yardımcı olarak ve vatandaşlığı güçlendirerek yönetişimi güçlendirir.

2.3. Küresel İklim Krizi ve Göç

Göç kavramı genel olarak insanların birtakım nedenlere bağlı olarak yaşamış oldukları yerden ayrılarak daha iyi fırsatlara sahip olacaklarını düşündükleri herhangi bir yere yerleşme süreci şeklinde ifade edilebilir. Göçün genel geçer olarak kabul edilen nedenleri; itici ve çekici faktörler, işgücü piyasası avantajları, gelişmiş sosyal haklar, savaş ve siyasi sorunlar, doğal afetler vb. olarak sıralanabilir (Baştürk, 2020). Günümüzde ise küresel iklim krizi bağlamında yeni bir göç olgusu dikkat çekmektedir. İklim değişikliği doğrudan bir göç nedeni olabileceği gibi; göçün birtakım itici faktörleri (politik, demografik, ekonomik, sosyal ve çevresel) ile etkileşime girerek tehdit çarpanı olarak da değerlendirilebilir (Weerasinghe, 2021). Küresel ölçekte yaşanan iklim değişikliğinin göç üzerinde yaratmış olduğu söz konusu etkiler bilim insanları, politikacılar ve uluslararası kuruluşlar tarafından görünür ve tartışılır hale gelmiştir (Altın ve Altın, 2022).

İklim göçü temel olarak; sera gaz konsantrasyonları, aşırı hava olayları, sıcaklık değişimleri, hava kirliliği, şiddetli kuraklık, tarımda verimin düşmesi, içilebilir temiz su kaynaklarının azalması veya yok olması, özellikle gıda ve su kaynaklı salgın hastalıkların artması, buzulların erimesi, deniz su seviyesinde meydana gelen ani değişimler, yaşam alanlarının ve tarıma elverişli alanların sular altında kalması, orman yangınları, sel, kasırga, hortum, heyelan vb. doğa olayları gibi çevre sorunlarından kaynaklanmaktadır (The New Climate Economy, 2018). Bahsedilen bu parametrelere bağlı olarak gerçekleşen göçler kısa vadeli yer değişikliğine sebep olabileceği gibi aynı zamanda uzun vadeli veya geri dönüşü olmayan yer değişikliklerine de neden olabilmektedir. İklim değişikliği kaynaklı

göçler genel olarak (Şekil 4) “hızlı ve ani gelişen olgulara bağlı yaşanan göçler ile yavaş ve aşamalı gelişen olgulara bağlı yaşanan göçler” şeklinde gruplandırılmaktadır (Ilık-Bilben, 2019).

Şekil 4. İklim Değişikliği Kaynaklı Göçlerin Gruplandırılması

Hızlı ve Ani Gelişen Olgulara Bağlı Yaşanan Göçler	Yavaş ve Aşamalı Gelişen Olgulara Bağlı Yaşanan Göçler
<p>⇒ Seller (İklim değişikliğine bağlı olarak artan yağışlar nedeniyle meydana gelen seller tarım ürünlerini, hayvanları tahrip ederek insanların hayatlarını ve geçim kaynaklarını kaybetmelerine neden olur.)</p> <p>⇒ Fırtınalar ve Kasırgalar (Küresel ısınma fırtınalara neden olur ve kasırgaların ana enerji kaynağı olan su buharına değiştirerek etkiler.)</p>	<p>⇒ Deniz Seviyesinin Yükselmesi (Küresel ısınma buzulların erimesi sonucu deniz seviyelerinin yükselmesine neden olur. Tarımsal faaliyetleri zorlaştırır. Ayrıca verimli toprakların, tatlı su ve ekosistemlerin kaybına yol açar.)</p> <p>⇒ Artan Sıcaklıklar ve Çölleşme (Artan sıcaklığa bağlı olarak verimli topraklar kaybolur ve toprak nemini kaybeder. Sıcaklar insan sağlığı için tehlike oluşturur.)</p>

Kaynak: (Ilık- Bilben, 2019).

Internal Displacement Monitoring Centre [IDMC] tarafından hazırlanan “Ülke İçinde Yerinden Edilme Küresel Raporu” (2020), yaşanan iklim olayları paralelinde gerçekleşen yer değişikliğine ilişkin olarak resmi veri ve analizler içermektedir. Bu rapora göre; 2019 yılında yaklaşık 1900 doğal afet sebebiyle 140 ülke ve bölgede 24,9 milyon kişi buldukları bölgeden başka bir bölgeye göç etmek zorunda kalmıştır. Bunun yanı sıra raporda belirtildiği üzere 2012 yılından itibaren iklim değişikliğine bağlı olarak göç edenlerin sayısı çatışma ve şiddetin neden olduğu göçün (8,5 milyon) yaklaşık üç katıdır. Yaşanan iklim göçü ülke özelinde değerlendirildiğinde ise Bangladeş, Çin, Hindistan ve Filipinler’de 4 milyondan fazla insan yaşanan iklim krizi sebebiyle yer değişikliği yapmak zorunda kalmıştır. Bölgesel olarak bakıldığında ise Doğu Asya ve Pasifik’te 9,6 milyon; Güney Asya’da 9,5 milyon; Sahra-Altı Afrika’da 3,4 milyon; Amerika’da 1,5 milyon; Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da 631 bin; Avrupa ve Orta Asya’da ise 101 bin kişi iklim krizi çerçevesinde değerlendirilen felaketler sonucunda yer değiştirmiştir (IDMC, 2020).

Dünya Bankası’nın [WB] (2021) Groundswell raporuna göre; 2050 yılına kadar somut bir iklim ve kalkınma eylem planı olmadığı takdirde, iklim değişikliği nedeniyle altı bölgede 216 milyondan fazla kişi göç etmek zorunda kalacaktır. Öngörülere göre Sahra-Altı Afrika’da 86 milyon, Doğu Asya ve Pasifik’te 49 milyon, Güney Asya’da 40 milyon, Latin Amerika’da 17 milyon, Kuzey Afrika’da 19 milyon, Doğu Avrupa ve Orta Asya’da ise 5 milyon kişi iklim krizi nedeniyle yer değiştirmek zorunda kalacaktır. Göçmenlerin muhtemel iklim göçü rotaları ise buldukları bölgeye göre farklılaşabilmektedir. 2050’ye kadar Orta Amerika ve Meksika’dan yaklaşık 1,5 milyon kişinin Mexico City’ye; iklim krizinin yaratacağı gıda güvensizliğine bağlı olarak yaklaşık 30 milyon kişinin ise Güney Asya’dan Basra Körfezi’ne ve Hindistan’ın Ganj Nehri Vadisi’ne göç edeceği beklenmektedir. Güney Irak’ın birçok bölgesi, Nil Deltası’nın neredeyse tamamı, Mekong Deltası, Çin ve Tayland’ın bazı kısımları deniz seviyesinin yükselmesi nedeniyle göç verecek bölgeler olarak ifade edilmektedir. Afrika kıtasında ise Victoria Gölü Havzası, Malavi’nin başkenti Lilongwe çevresindeki bölgeler, Kenya ve Tanzanya’nın kıyı bölgeleri, Batı Uganda ve Etiyopya’nın kuzey dağlık bölgeleri ile doğu yaylaları göç alacak uygun yaşam alanları olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, söz konusu iklim değişikliğine bağlı olarak gerçekleşen göçler ve geleceğe dair öngörüler güncel veriler ışığında değerlendirildiğinde çevresel olaylar sebebi ile yaşanabilecek yer değiştirmeler olası görülmektedir. Eylem planları çerçevesinde gerekli önlemler ile kontrol altına alınmadığı takdirde bu durumun küresel anlamda iklim göçü krizine dönüşmesi kaçınılmaz olacaktır.

3. KÜRESEL İKLİM KRİZİNİN SOSYAL BOYUTU PERSPEKTİFİNDE ELE ALINAN SOSYAL POLİTİKA ÖNLEMLERİ

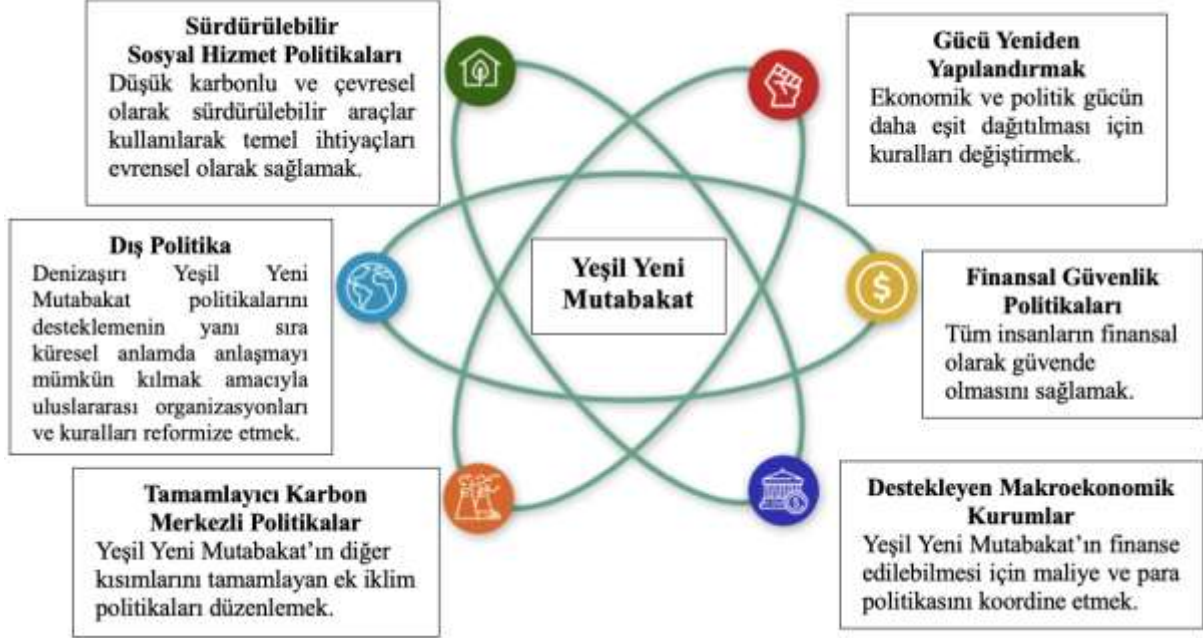
Dünya nüfusunun hemen hemen yarısına karşılık gelen 4 milyar insan, küresel iklim krizinden etkilenmekte ve kırılgan ortamlarda yaşamlarını sürdürmektedir. Özellikle kadın, göçmen, engelli, yaşlı, çocuk gibi dezavantajlı grupların iklim krizinden daha fazla etkilendiği ve bu savunmasız grupların iş kaybına, gıda krizine ve tarımsal kayıplara daha fazla maruz kaldığı görülmektedir. Yaşanan bu durum yoksulluğu sürekli hale getirmekte ve söz konusu olan grupları daha zor koşullarda yaşamlarını devam ettirmeye itmektedir. İklim tehlikelerine bağlı olarak yaşanan ekstrem olaylar istemsiz göç ve yer değiştirmelere doğrudan sebep olmuş ve 2008'den bu yana yılda ortalama 20 milyondan fazla insanın iklim krizi kaynaklı göç etmesine yol açmıştır. Genel olarak iklim krizi istihdamdan göçe, yoksulluktan temel sosyal hizmet ve ihtiyaçlara erişim gibi birçok sosyal soruna yol açmakta ve yaşanan aksaklıklara karşı önlem alınması ve uygun politikalar, stratejiler sunulması önem arz eder hale gelmektedir (IPCC, 2022, s. 52-54).

Küresel iklim krizi ile ilişkili temel politikalar, Avrupa Yeşil Mutabakatı adil dönüşüm iklim politikaları ile Paris İklim Anlaşması olarak bilinmektedir. Özellikle ulusal veya bölgesel ölçekte birçok devlet adil geçiş politikalarına yönelik plan ve programlar oluşturmaktadır (World Wide Fund for Nature [WWF], 2022, s. 4-5). Bir bütün olarak topluma fayda sağlayacağı düşünülen Adil Geçiş sosyal hedeflere ulaşabilme noktasında birçok fırsatlar sunmaktadır. Düşük, orta ve yüksek gelirli ekonomiler için adil geçiş sürdürülebilir bir büyüme olanağı olarak görülmektedir. Bu noktada adil geçiş; ekonominin olabildiğince adil ve kapsayıcı olacak şekilde yeşillendirilmesi, insana yakışır iş fırsatlarının yaratılması, yoksulluğun ortadan kaldırılması ve sosyal içermeye önemli ölçüde katkıda bulunması olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca iklim krizine yönelik yapılan iklim eylemleri sosyo-ekonomik fırsatları en üst düzeye çıkarırken, etkili sosyal diyalog yoluyla her türlü zorluğu en aza indirmeyi de amaç edinmektedir. Dolayısıyla doğal kaynakların sürdürülebilir şekilde yönetilmesi, enerji verimliliğinin artırılıp atıkları azaltabilme becerilerinin geliştirilmesi aynı zamanda sosyal adaletin teşvik edilebilmesi adına adil geçiş ihtiyacını oldukça yüksek olduğu gözlemlenmektedir. (ILO, 2023a).

İklim krizi kaynaklı ortaya çıkan sosyal sorunların üstesinden gelinmesinde bir diğer önlem olarak sürdürülebilir kalkınma gündemde yer bulmaya başlamıştır. Sürdürülebilir kalkınma kısacası, ekonomik anlamda yaşanan gelişmelerin zararlı etkilerini azaltıp daha sonrasında bertaraf etmek anlamına gelmektedir. Bu noktada iklim krizi kaynaklı ortaya çıkan yoksulluk, işsizlik, istihdam, göç vs. gibi sorunların sürdürülebilirlik çerçevesinde çevreci uygulamalar kapsamı altında Paris İklim Anlaşması ile somutlaştırıldığı görülmektedir (Aybas, 2022, s. 87). Anlaşma 190 ülke tarafından imzalanırken; güçlü, sürdürülebilir ve dengeli büyüme, küresel yoksulluğu azaltma, istihdam edilebilirliği artırıp yeşil işler yaratma, insanlar ve gezegen için daha güvenli bir gelecek sağlama gibi temel amaçlar içermektedir. Bu amaçların gerçekleşmesi noktasında küresel sera gazı emisyonlarının bu yüzyılın ikinci yarısında net sıfır emisyona gelmesi gerekmektedir. Dolayısıyla tüm bunlar göz önüne alındığında düşük sera gazı politikalarına geçiş ekonomiden istihdama, küresel göçten sosyal adalet ve sosyal korumayı sağlamaya kadar birçok sosyal sorunun çözümüne fırsatlar sunmaktadır (The Global Commission on the Economy and Climate, 2018, s. 22). Özetle gerek Adil Geçiş gerekse Paris İklim Anlaşması genel olarak; istihdam, yoksulluk ve sosyal adalet özelinde iklim krizinin üç temel boyutunu ele almaktadır. İklim krizine yol açan fosil yakıtı dayalı sektörlerden çıkılması, yeni, çevreci ve insana yakışır işlerin yaratılması ve istihdam edilebilirliğin artırılarak sosyal adaletin sağlanmasıdır (WWF, 2022, s. 15).

İklim değişikliğinin neden olduğu zararları hafifletmeye yönelik olarak, sadece karbon merkezli ve sera gazı emisyonlarını azaltmaya yönelik indirgemeci bir yaklaşım ile geliştirilen politika önerileri yeterli olmamaktadır. Etkili bir politika önerisi sunabilmek için iklim değişikliğinin sosyal boyutu da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda Yeşil Yeni Mutabakat, toplumun ekonomik kaynaklarını; hızlı karbondan arındırma, çevresel sürdürülebilirlik ve dağıtıcı adalet gibi dönüştürücü bir vizyon etrafında seferber etmeyi amaçlayan, devletin meşru bir biçimde merkezi ve yaratıcı role sahip olduğu varsayılan yönetim felsefesi tarafından desteklenen politika programıdır. Yeşil Yeni Mutabakat'ın temel politika bileşenleri ise (Şekil 5) genel olarak altı kategori ile değerlendirilebilmektedir (Green ve Healy, 2022).

Şekil 5. Yeşil Yeni Mutabakat Politikasının Altı Bileşeni

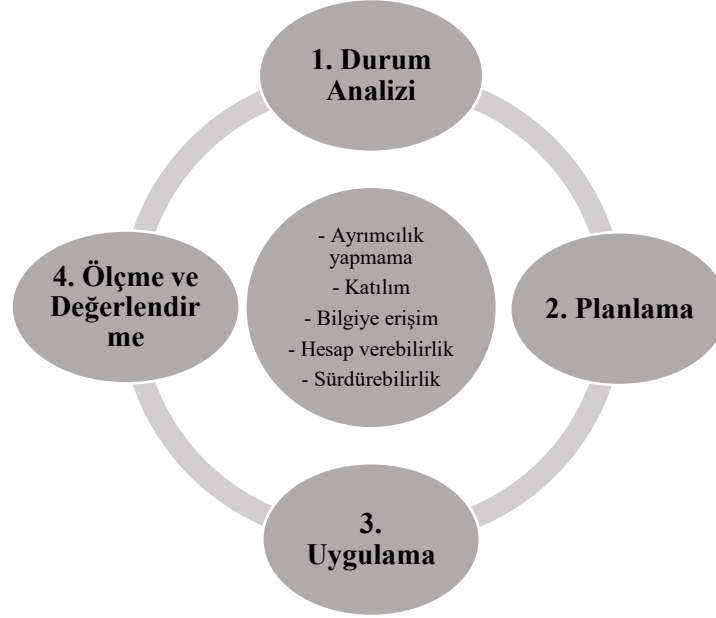
Kaynak: (Green ve Healy, 2019, s. 642).

3.1. Sosyal Eşitsizliğe Yönelik Sosyal Politika Önerileri

İklim değişikliği; yaşam hakkı, gıda hakkı, su hakkı ve kendi yaşamını tayin etme hakkı vb. gibi temel insan hakları bağlamında birtakım tehditlere ve sosyal eşitsizliklere neden olmaktadır (Kovancı, 2022, s. 1546). İklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin sebep olduğu sosyal eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için hak temelli bir yaklaşım benimsenmelidir. Hak temelli yaklaşım, program ve projelerin her adımında insan hakları ilkelerinin uygulanmasını dahil ederek insan haklarını ilerletmeyi amaçlamaktadır. Hak temelli yaklaşımın özünde, hak sahiplerinin haklarını talep etme; yükümlülük sahiplerinin ise bu hakları sağlama konusundaki sorumlulukları yerine getirme ilkesi yer almaktadır. Bu noktada özellikle ihmal edilen savunmasız grupları desteklemek gerekmektedir. Hak temelli yaklaşımın politika süreçleri ise durum analizi ile başlamakta ve sırasıyla planlama, uygulama, ölçme ve değerlendirme şeklinde devam etmektedir. Hak temelli yaklaşımın temel bileşenleri olarak ifade edilen; eşitlik ve ayrımcılık yapmama, katılım ve içerme, bilgiye erişim, hesap verebilirlik ve sürdürülebilirlik gibi insan hakları ilkeleri ise politika süreçlerine rehberlik etmek için kullanılır (Şekil 6). Bu yaklaşımın benimsenmesi ve bu çerçevede uygulanabilir sosyal politika önlemlerinin geliştirilmesi sosyal eşitsizlikleri önemli ölçüde ortadan kaldıracaktır.

Ayrımcılık yapmama bileşeni gereği; bireyler ırk, renk, cinsiyet, etnik köken, yaş, dil, din, siyasi veya diğer görüşler, ulusal veya sosyal köken, engellilik, mülkiyet, doğum veya diğer statüler gözetilmeksizin insan haklarından eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir. Katılım bileşeni, siyasal ve kamusal yaşamda doğrudan ve dolaylı olarak kilit karar alma süreçlerine dahil olmayı ifade etmektedir. Bilgiye erişim bileşeni, kamu organları tarafından tutulan bilgilere erişim hakkını kapsar ve tüm bilgilerin kamuya açık olmasını gerektiğini vurgular. Hesap verebilirlik bileşeni çerçevesinde ise devlet yükümlülüklerini yerine getirme, haklara saygı gösterilmesini sağlama ve hak ihlali yaşandığında tazmin ve yardım etmek ile sorumludur. Son olarak sürdürülebilirlik bileşeni, gelecek nesillere karşı duyarlı olmayı, ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik arasındaki dengeyi korumayı özetle nesiller arası eşitlik sağlamayı hedeflemektedir (Human Right 2 Water, 2021, s. 11-12).

Şekil 6. Hak Temelli Yaklaşımın Politika Süreçleri ve Temel Bileşenleri

Kaynak: (Human Right 2 Water, 2021, s. 6).

Sosyal eşitsizliğin neden olduğu etkileri gidermede insan haklarının etkili bir biçimde sağlanması, iklim değişikliği politikalarının ve ilgili iyi yönetim uygulamalarının kritik bir bileşenidir ve aynı zamanda iklim değişikliği önlemlerinin başarısını artıracaktır. Yoksulluğun ortadan kaldırılması ve sürdürülebilir kalkınma için desteklenen insanlar, bağımsız araştırmalar, yenilikler ve girişimler, genişletilmiş vergi tabanı, bilinçli seçimler ve sürdürülebilir davranışlar yoluyla topluma katkıda bulunur. Ayrıca kadınlar için eşitliğin sağlanması, mülk sahibi olmaları, arazi kullanımından yararlanmaları, eğitim ve girişimcilik çabaları için krediye erişebilmeleri olumsuz iklim etkilerine karşı güvence sağlar ve sosyal eşitsizliği azaltır. Bunun yanı sıra aktif vatandaşlık uygulamaları (bilgiye erişim, karar alma süreçlerine etkin bir şekilde katılma yeteneği ile adalet, eğitim, sağlık ve barınmaya erişim) ve insan haklarının etkili bir biçimde korunması bireylerin ve toplulukların iklim direncini güçlendirir (ILO, 2011, s. 16).

3.2. Sosyal Korumaya Yönelik Sosyal Politika Önerileri

Sosyal koruma sistemleri, ulusal iklim politikaları ve önlemleri ile sistematik olarak uygulandığında iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin önüne geçebilmektedir. Sosyal koruma politikaları ve programları ile entegre olmuş bir sistem; insanların yaşamları boyunca şokları ve geçişleri önlemeye, korumaya ve en az hasar ile atlatmasına yardımcı olacaktır. Bu tarz sistematik politika ve programlar tasarlanır, uygulanır ve finanse edilirse iklim değişikliğinin neden olacağı tehlikeler ile mücadele edilebilir. ILO'nun (2023b) Adil Geçiş Yönergesi kapsamında öne sürdüğü temel yollar şu şekilde özetlenebilir:

- Sosyal koruma politikaları, kapsayıcı bir sosyal diyalog yoluyla sosyal ortakların ve diğer paydaşların katılımıyla formüle edilmeli ve uygulanmalıdır.
- Hem iklim değişikliğinin hem de yapısal dönüşümlerin sosyo-ekonomik etkilerini ve sosyal korumayı geçiş boyunca insanları korumak için araç olarak dikkate alan iklim taahhütleri, stratejileri ve politikaları oluşturulmalıdır.
- Geçiş boyunca beceri geliştirme dahil olmak üzere sosyal koruma ile sistematik bağ kuran aktif işgücü piyasası politikaları oluşturulmalıdır.
- Sosyal ve iklim politikalarını birlikte tasarlayan sinerji ve dönüştürücü etkiler için sosyal koruma ve istihdamı teşvik eden programlar düzenlenmelidir.

İklim değişikliği yalnızca sera gazlarını azaltarak veya kalkınma planlarını kademeli olarak hayata geçirecek değerlendirilebilecek uzun vadeli çevresel bir sorun değildir. İklim değişikliğinin sosyal boyutu göz önünde bulundurulduğunda sosyal koruma ile ilişkilendirilmesi acil bir ihtiyaçtır. Bundan dolayı iklim değişikliği ve sosyal koruma gündemlerinin stratejik entegrasyonunu sağlamak amacıyla çaba gösterilmesi ve yatırımlara öncelik verilmesi gereken beş temel kategori şu şekilde sıralanabilir (Costella vd., 2021):

- İklim değişikliğinden kaynaklanan artan riskler ile mücadele edebilmek için sosyal korumaya yönelik küresel ve ulusal aktörlerce cesur bir politika vizyonu geliştirmek gerekmektedir. Bazı kesimler tarafından “Gezegen için Marshall Planı” olarak tanımlanan bu tarz bir vizyonda sosyal koruma, sosyal ve ekonomik ilerleme ve istikrar için temel bir dayanaktır.
- İklim değişikliğinin etkilerini yönetmek için şoka duyarlı sistemlerle birlikte temel sosyal koruma tabanı genişletilmelidir. Toplumsal cinsiyet ve sosyal içerme dahil olmak üzere farklılaşmış ihtiyaç ve risk gruplarına yönelik kapsayıcı düzenlenmeler yapılmalıdır.
- İklim değişikliği hedeflerine ulaşmak için sosyal koruma finansmanı artırılmalıdır. Çok taraflı iklim ve kalkınma fonları, enerji vergileri, fosil yakıt sübvansiyonlarının kaldırılması, karbon piyasası gelirleri, yeşil tahviller vb. yenilikçi araçlar ile gerekli finansman oluşturulabilir.
- Kapsamlı risk yönetimi ve daha akıllı yatırımlar elde etmek için iklim risk bilgileri ve ölçümleri sosyal korumaya entegre edilmelidir.
- Çok boyutlu iklim riskleriyle başa çıkmak için sektörler arasında yenilikçi ve stratejik koordinasyon benimsenmelidir.

ILO, sosyal koruma sistemlerinin şoklara tepki vermesi ve yenmesi için güçlendirilmesi dahil olmak üzere uyum sağlama kabiliyetini arttırmaya yönelik birtakım önlemler ileri sürmektedir. Bunlar arasında uygun fiyatlı sağlık hizmetlerine erişim sağlanması, sağlık koruması, emeklilik hakkı, nakdi veya ayni yardımlar, iklimsel bir felaket nedeniyle çalışma saatlerini veya işlerini kaybedenler için işsizlik koruması ile iklim değişikliğiyle ilişkili doğal afetlerden sonra işçileri toplulukların yeniden inşasına dahil eden istihdam güvencesi programları yer almaktadır. Kapsamı etkilenen grupları içerecek şekilde genişletilerek esnek ve hızlı bir biçimde ölçeklendirilebilen nakit transfer planları bir diğer etkili önlem aracıdır (ILO, 2019; ILO, 2023b).

3.3. İklim Mültecilerine Yönelik Sosyal Politika Önerileri

İklim değişikliğine bağlı olarak ülke içi veya sınır ötesi kitlesel yer değiştiren insanları tanımlamak için “iklim mülteciliği” kavramı kullanılmaktadır. Literatüre bakıldığında iklim mülteciliği yerine “çevresel nedenlerle yerinden edilmiş kişiler, ekolojik mülteci, iklim değişikliği mültecisi, çevre mültecisi” vb. kavramların kullanıldığı da görülmektedir. Bundan dolayı kavramsal açıdan fikir birliğine varılamadığı görülmektedir (Topgül ve Beytaş, 2021, s. 691).

1951 yılında “Mültecilerin Statüsünün Belirlenmesine Dair Sözleşme” kapsamında mülteci tanımlaması yapılmıştır. Söz konusu bu tanımlamaya göre bir kimsenin mülteci olarak kabul edilmesi için “ırk, din, tabiiyet, belirli bir toplumsal gruba mensubiyet veya siyasi görüş” nedeniyle zulme uğrayacağını düşünmesi gerekmektedir (Çelen, 2019, s. 282-283). Görüldüğü gibi bu sözleşme kapsamında iklim olaylarına/ değişikliğine/ krizine vs. yönelik herhangi bir ifade veya tanımlama yoktur. Bu durum iklim mültecileri olarak adlandırılan kişilerin hukuki düzenlemedeki yeri ve statüleri kapsamında bir belirsizlik ve hak kaybı yaratmaktadır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi (2018), iklim krizine bağlı olarak göç etmek zorunda kalanların mülteci tanımına uymaması sebebi ile göç edenlerin insan haklarını koruyacak hukuk sisteminin ve düzenlemelerinin yetersiz olduğunu belirtmektedir (World Economic Forum [WFE], 2021).

Genel olarak değerlendirildiğinde, iklim mülteciliğinin hukuki statü sorunu ve uluslararası korunma gereksinimi önemli ölçüde göze çarpmaktadır. Hukuksal bağlamda statü sorununu çözmek için ilk olarak, 1951 tarihli sözleşmede yer alan mülteci kavramı revize edilmeli ve sözleşme kapsamı iklim mültecilerini de içine alacak şekilde genişletilmelidir. İklim mültecilerine statü hakkı tanındıktan sonra ikinci olarak korunmaları ve yeniden yerleştirilmeleri amacıyla gerekli politik, yasal ve etik önlemler uluslararası düzlemde alınmalıdır. Planlı yeniden yerleştirme, geçici sığınma yerine yeni bir ülkeye yerleştirme, yerel nüfus içerisinde kolektif haklar, iç önlemler için uluslararası yardım, uluslararası finansal fon sisteminin oluşturulması ve uluslararası ölçekte toplumsal yük paylaşımı gerekli önlemler arasında sayılabilir. İklim değişikliğine bağlı gerçekleşen göç, küresel perspektifte ele

alınması gereken uluslararası bir sorundur. Bundan dolayı gerekli iş birliği sağlanmalı ve sorumluluk eşit olarak paylaşılmalıdır (Tekin, 2020).

Spesifik olarak bakıldığında ise, kadınlar ve kız çocukları iklim değişikliğine bağlı göç sebebiyle birtakım etkilere karşı daha savunmasız olabilmektedir. Kritik sağlık hizmetlerine erişme hususunda kadınlar ve kız çocukları iklim değişikliğine bağlı göç nedeniyle dezavantajlı konumdadır. Bunun yanı sıra, yaşanan göç nedeniyle kız çocuklarının eğitimleri sekteye uğramakta kimi zaman ise erken evlendirilmek için okuldan alınmaktadır. Bu durum çocuk gelin sayısını da arttırmaktadır. Ayrıca iklim değişikliği felaketlerinde gerek yaşanan afetler sırasında gerekse sonrasında kadınlar ve kız çocukları cinsel istismar ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete daha açık hale gelmektedir. Tüm bu bahsedilenler kadınlar ve kız çocuklarının zihinsel, fiziksel, psikolojik ve genel refahı üzerinde son derece olumsuz bir etki yaratmaktadır (WEF, 2019). Bu nedenlerden dolayı iklim kaynaklı felaketlere karşı dayanıklılık oluşturmak amacıyla kadınlar ve kız çocukları sürecin merkezine konulmalı, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı ortaya çıkan sorunları gidermeye yönelik düzenleme ve politikalar ön plana alınmalıdır.

4. SONUÇ

Sanayileşme süreciyle artan karbon emisyonlarına bağlı olarak değişen iklim, ani ve aşırı hava olayları (artan sıcaklıklar, yağışlar ve fırtınalar vb.), yaşanan doğal felaketler süreç içerisinde canlı ve insan ölümleri başta olmak üzere telafisi olmayan kayıplara neden olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Yaşanan mevsimler değişimleri, deniz seviyesinin yükselmesi, buzulların erimesi, orman alanlarının tahribi canlıların yaşam alanlarını tehdit etmekte; tarım, balıkçılık vb. ekonomik insan faaliyetlerini ise olumsuz yönde etkilemektedir. Günümüzde gelinen noktada ise doğal nedenler haricinde antropojenik biçimde yaşanan olaylar kontrol edilemez bir hale gelmiştir. Bundan dolayı iklim değişikliğine bağlı olarak gündeme gelen iklim krizi küresel anlamda acil olarak müdahale edilmesi gereken siyasi, sosyal, ekonomik ve ekolojik bir tehlike unsurudur. Bu tehlikelere müdahale edilmediği ve önlenemediği durumda doğa tahrip edilecek, doğal kaynaklar yok olacak, canlılar ve insanların güvenliği tehlikeye girecek, siyasi istikrar bozulacak, ekonomi kötüleşecek, işsizlik, eşitsizlik ve adaletsizlik artacak, yoksulluk derinleşecek ve yaygınlaşacak, insanlar göç etmek zorunda kalacak, toplumsal huzursuzluk artacaktır.

İklim krizi ile ilgili alan yazına bakıldığında ve ülkelerin gelişmişlik düzeyi dikkate alındığında, iklim değişikliğine sebep olan faktörlere en az katkısı olan az gelişmiş ülkelerin iklim krizinin olumsuz sonuçlarından daha fazla etkilendiği görülmektedir. Bu durum bölgeler ve ülkeler arasında var olan eşitsizliğin ve adaletsizliğin boyutunu göstermektedir. Bunun yanı sıra iklim değişikliğinin sebep olduğu yıkıcı çevresel etkiye sahip olaylar zorunlu kitlesel göçlere neden olmaktadır. Özellikle göç ile birlikte toplum içerisindeki sosyal korumadan yoksun dezavantajlı gruplar iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarından orantısız bir şekilde daha fazla etkilenmektedir. Ayrıca az gelişmiş ülkelerde yaşayan bireylerin önemli bir bölümünün alt gelir grubunda yer aldığı göz önünde bulundurulduğunda, yaşanacak iklimsel göç hareketlerine bağlı olarak bu grubun yoksulluk kısır döngüsü içinde kalması kaçınılmazdır. Bahsedilen tüm bu faktörler, bölgeler ve ülkeler arasında zaten var olan eşitsizliğin ve adaletsizliğin boyutunu şiddetlendirmekte ve içinden çıkılmaz bir duruma sürüklemektedir. Görüldüğü üzere iklimsel değişiklikler yaşanan çevresel tahribatın ötesinde insani boyutu olan bir durumdur. Bundan dolayı iklim krizi, küresel ölçekte yer alan tüm tarafların sorumluluğu paylaşarak acil eylem planı oluşturması gereken hayati öneme sahip bir konudur.

Çalışma kapsamında “Adil Geçiş Politikaları, Paris İklim Anlaşması ve Yeşil Yeni Mutabakat” çerçevesinde değerlendirilen ve iklim krizinin sosyal boyutuna ilişkin olarak “sosyal eşitsizlik, sosyal koruma ve göç” kapsamında detaylı bir biçimde ele alınan sosyal politika önerileri kısaca şu şekilde özetlenebilir:

- İklim eylemi geciktirilmemeli, karbon emisyonlarının hızlı ve sürekli bir biçimde azaltılmasına yönelik olarak politikalar geliştirilmelidir.
- Doğadaki tahribatı önleyici, ekosistemi koruyucu yeşil politika önlemleri yaygınlaştırılmalıdır.
- İklim kriziyle ilişkili sürdürülebilir eylem planının oluşturulması ve etkili mücadele edilebilmesi için söz konusu sorunun yükünün küresel ölçekteki sosyal taraflarca eşit paylaşılması gerekmektedir. Bu noktada uluslararası iş birliği sağlanmalıdır.
- Gelecek nesillerin ekolojik anlamda sürdürülebilir gelecek hakları göz önünde bulundurularak ulusal ve uluslararası ölçekte politikalar geliştirilmelidir.

- Bölgeler ve ülkeler arası gelişme düzeyinin farklılığından hareketle iklim krizinin olumsuz etkileriyle mücadele etmek için yoksul bölgelere ve ülkelere maddi destek sağlanmalıdır.
- İklim krizi, temel insan haklarından yaşama hakkını önemli ölçüde tehdit etmektedir. Bundan dolayı bireylerin yaşama hakkını korumaya yönelik gerekli olan bütün önlemler küresel sorumluluk çerçevesinde alınmalıdır.
- İklim krizinin adeta katalizör etkisi yarattığı sosyal eşitsizlik ile başa çıkabilmek adına insan hakları paralelinde hak temelli bir yaklaşım benimsenmeli, sosyal eşitsizliğin yaratmış olduğu sorunları telafi etmeye ve sosyal adaleti sağlamaya yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.
- İklim krizinin yaratmış olduğu olumsuzluklar ile başarılı bir şekilde mücadele edebilmek ve yeni süreç adaptasyonu sağlayabilmek için dezavantajlı grupları da içeren kapsayıcı sosyal koruma programları hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.
- İklim göçü kapsamında, iklim mültecilerinin özellikle statü sorununa ilişkin acil çözüm önerileri hayata geçirilmeli ve bu kapsamda yaşanabilecek hak kayıplarının önüne geçilmelidir.
- Ekonomik açıdan savunmasız iklim mültecilerinin konut, barınma ve mülkiyet haklarını korumaya yönelik olarak düzenlemeler yapılmalıdır. Sosyal devlet olgusundan hareketle, bireylerin güvenliğinin sağlandığı, mahremiyetlerine önem verildiği, yeterli altyapı hizmetlerinin sağlandığı sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı paralelinde uygun politikalar geliştirilmelidir.
- İklim olaylarına bağlı yaşanan göçler ya yoksulluğa neden olmakta ya da var olan yoksulluğun boyutunu derinleştirmektedir. Bu durum ise yoksulluk kısır döngüsünü tetiklemektedir. İklim mültecilerinin yoksulluğunu önlemek amacıyla mikroekonomik ve makroekonomik düzeyde politikalar geliştirilmelidir.
- Göç ve yoksulluk ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda, iklimsel olaylar sonucu göç edenlerin yoksulluğunu önlemenin en önemli araçlarından biri olarak bireylerin çalışma hakkını korumak ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda göç eden bireylerin çalışma hakkı güvence altına alınmalı ve uygun sübvansiyon politikaları ile devlet tarafından desteklenmelidir.

YAZARLARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

- Altın, A. ve Altın, S. (2022). Göç ve çatışmalarda iklim değişikliğinin önemi: Orta Asya örneği. A. Bektaş (Ed.) *Küresel iklim değişikliği ve sosyo-ekonomik etkileri* (1. Baskı) içinde (s. 239-256). TASAV.
- Aybas, M. (2022). Yeşil iş, yeşil meslekler ve yeşil İKY uygulamaları. A. Çelik (Ed.) *İklim krizi ve sosyal politika* (1. Baskı) içinde (s. 87-102). Ekin Yayınevi.
- Barrientos, A. (2011). Social protection and poverty. *International Journal of Social Welfare*, 20(3), 240-249. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2397.2011.00783.x>
- Baştürk, Ş. (2020). Göçmenlere yönelik sosyal politikalar. A. Tokol ve Y. Alper (Ed.) *Sosyal politika* (11. Baskı) içinde (s. 535-567). Dora Yayınları.
- Costella, C., McCord, A., van Aalst, M., Holmes, R., Ammoun, J. ve Barca, V. (2021). Social protection and climate change: Scaling up ambition, *Social Protection Approaches to COVID-19 Expert Advice Service (SPACE)*, DAI Global UK Ltd, United Kingdom.
- Çelen, A. İ. (2019). Çalışma hayatında göçmenler. S. Dursun ve S. Ayaç (Ed.) *Çalışma yaşamında özel gruplar* (2. Baskı) içinde (s. 281- 336). Ekin Yayınevi.

- Demircan, M. (2022). İklim, iklim değişikliği ve su ilişkisi. A. Bektaş (Ed.) *Küresel iklim değişikliği ve sosyo-ekonomik etkileri* (1. Baskı) içinde (s. 47-84). TASAV.
- German Watch (2021). *The global climate risk index*. <https://www.germanwatch.org/en/19777> adresinden 22 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Green, F. ve Healy, N. (2022). How inequality fuels climate change: The climate case for a green new deal. *One Earth*, 5(6), 635- 649. <https://doi.org/10.1016/j.oneear.2022.05.005>
- Güler, Ç. (2022). İklim krizi bağlamında göçe mecbur kalanlar: İklim mültecileri. A. Çelik (Ed.) *İklim krizi ve sosyal politika* (1. Baskı) içinde (139-156). Ekin Yayınevi.
- Human Right 2 Water. (2021). A human rights based approach: A practical guide for the realisation of the human rights to water and sanitation through programming.
- Ilık Bilben, M. S. (2019). Dünyadan örnekler ışığında iklim değişikliği kaynaklı göçleri anlamak. *Mediterranean Journal Humanities*, 9(2), 335-355. <https://doi.org/10.13114/MJH.2019.494>
- International Labour Organization (ILO). (2019). *Social protection for a just transition: A global strategy for increasing ambition in climate action*. <https://www.social-protection.org/gimi/RessourcePDF.action?id=55905> adresinden 30 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- International Labour Organization (ILO). (2011). *The social dimensions of climate change, discussion draft*. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/documents/publication/wcms_169567.pdf adresinden 8 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- International Labour Organization. (ILO). (2021). *Social protection for a just transition and a sustainable future for all: Communication strategy 2021-25*. <https://www.social-protection.org/gimi/RessourcePDF.action?id=57240> adresinden 30 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- International Labour Organization (ILO). (2023a). *Frequently asked questions on just transition*. https://www.ilo.org/global/topics/green-jobs/WCMS_824102/lang--en/index.htm adresinden 26 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- International Labour Organization (ILO). (2023b). *Social protection for a just transition*. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/documents/publication/wcms_867426.pdf adresinden 1 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC). (2020). *Global report on internal displacement 2020*. <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2020/> adresinden 16 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). (2022). *Climate change 2022: Impacts, adaptation and vulnerability, intergovernmental panel on climate change*. <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/> adresinden 26 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). (2023). *AR6 synthesis report: Climate change 2023*. <https://www.ipcc.ch/report/sixth-assessment-report-cycle/> adresinden 23 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Islam, S. N. ve Winkel, J. (2017). *Climate change and social inequality* (DESA Working Paper No. 152).
- Kovancı, E. (2022). İklim krizini hak temelli yaklaşım özelinde değerlendirme. *Kent Araştırmaları Dergisi*, 37(13), 1535-1565. <https://doi.org/10.31198/idealkent.1139377>

- Leach, J. (2021). *What we mean by "climate injustice"*. <https://www.uusc.org/what-we-mean-by-climate-injustice/> adresinden 9 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Markkaneni, S. ve Anger-Kraavi, A. (2019). Social impacts of climate change mitigation policies and their implications for inequality. *Climate Policy*, 19(7), 827-844. <https://doi.org/10.1080/14693062.2019.1596873>
- Oxford Languages. (2019). *Word of the year 2019*. <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2019/> adresinden 20 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Sanson, A., Van Hoorn, J. ve Burke, S. (2019). Responding to the impacts of the climate crisis on children and youth. *Child Development Perspectives*, 13(4), 201-207. <https://doi.org/10.1111/cdep.12342>
- Semet, R. (2023). *Climate change and social inequality: How does climate change impact on inequality*, Amundi Institute/ Green & Social.
- Şenkal, A. (2022). İklim değişikliği ve sosyal koruma: Sosyal korumada yeni arayışlar. A. Çelik (Ed.) *İklim krizi ve sosyal politika* (1. Baskı) içinde (s. 35- 54). Ekin Yayınevi.
- Tekin, E. (2020). Uluslararası hukuk bağlamında iklim mültecilerinin korunması sorunu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (147), 313-332.
- Tenzing, J. (2020). Integrating social protection and climate change adaptation: A review. *WIREs Climate Change*, 11(2), 1-16. <https://doi.org/10.1002/wcc.626>
- The Climate Reality Project. (2019). *7 questions about the climate crisis you might be embarrassed to ask*. <https://www.climateRealityProject.org/blog/7-questions-about-climate-crisis-you-might-be-embarrassed-ask> adresinden 20 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- The Global Commission on the Economy and Climate. (2018). *Unlocking the inclusive growth story of the 21.st century: Accelerating climate action in urgent times*. https://newclimateeconomy.report/2018/wp-content/uploads/sites/6/2018/09/NCE_2018_FULL-REPORT.pdf adresinden 27 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- The New Climate Economy. (2018). *The 2018 report of the global commission on the economy and climate*. <https://newclimateeconomy.report/2018/key-findings/> adresinden 17 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- The World Bank (WB). (2016). *Shock waves: Managing the impacts of climate change on poverty*. <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/cc42cb9b-3f8e-5bf3-bba3-2cce3b0793ac> adresinden 22 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- The World Bank (WB). (2021). *Groundswell part II: Acting on internal climate migration*. <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/2c9150df-52c3-58ed-9075-d78ea56c3267> adresinden 18 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- Topgül, S. ve Beytaş, O. (2022). İklim mültecileri ve sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(2), 687-705. <https://doi.org/10.33417/tsh.1018703>
- United Nations. (1992). *United nations framework convention on climate change UNCCC*. <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf> adresinden 20 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Weerasinghe, S. (2021). *What we know about climate change and migration*. Institute for the Study of International Migration (ISIM), Georgetown University.

- World Economic Forum (WEF). (2019). *How climate change exacerbates the refugee crisis- and what can be done about it*. <https://www.weforum.org/agenda/2019/06/how-climate-change-exacerbates-the-refugee-crisis-and-what-can-be-done-about-it> adresinden 24 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- World Economic Forum (WEF). (2021). *Climate refugees- the world's forgotten victims*. <https://www.weforum.org/agenda/2021/06/climate-refugees-the-world-s-forgotten-victims/> adresinden 24 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- World Wide Fund for Nature (WWF). (2022). *Net sıfıra giden yolda adil dönüşüm için yol haritası önerisi*. https://wwftr.awsassets.panda.org/downloads/acil_donusum_cozunurlukdusuk.pdf?13101/Net-Sifira-Giden-Yolda-Adil-Donusum adresinden 28 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- Yavuz, K. (2022). İklim değişikliği kaynaklı sosyal eşitsizlik ve sosyal politika. A. Çelik (Ed.) *İklim krizi ve sosyal politika* (1. Baskı) içinde (s. 19-34). Ekin Yayınevi.